

Надежда
ЦВЕТКОВСКА

Институт за национална
историја – Скопје

ПАРЛАМЕНТАРНИТЕ ИЗБОРИ ВО ВАРДАРСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА ВО 1931 ГОДИНА

Апсолутизмот на кралот Александар, воведен со Диктатурата во 1929 година, се покажал несоодветен и на внатрешен¹ и на надворешнополитички план.² Како резултат на тоа, во есента, а особено кон крајот на 1931 година, под притисок на изострените класни и национални спротивности и на јавното мислење, дошло до ослабување на Диктатурата и до подобрување на општите политички услови во земјата. Кралот Александар, со цел да се извлече од создадената положба, на 3 септември 1931 година донел

¹ На внатрешен план се откривала слабоста на апсолутистичкиот режим бидејќи не биле постигнати ни внатрешниот мир ни стабилноста на династичко-централистичкиот систем. Многу знаци покажувале дека апсолутизмот го слабеел, а не го јакнел тој режим. Исто така, и сè поголемата огорченост поради репресивните мерки на режимот му сигнализирале на Дворот дека е препорачливо одговорноста за тоа да се префрли и на други фактори или барем да се подели со политичари избрани од Дворот, т.е. се наметнувала потреба за воспоставување уставен и парламентарен поредок. Тодор Стојков, „Граѓанска опозиција и парламентарни избори од 8 ноембра 1931 године“, *Историја XX века, Зборник радова, IV* (Београд: Институт за савремену историју, 1962), 352-356

² На надворешен план се покажало дека апсолутизмот бил неблагоприятен и во буржоаско-демократските влади во сојузничките земји (Франција и Англија) од една страна, а од друга, тој бил изложен и на сè поостри напади во речиси целиот демократски печат во Европа. Исто така, апсолутизмот не претставувал сигурна основа за влегување на странскиот капитал во државата. Стојков, „Граѓанска опозиција“, 252-66, 303

нов Устав, со кој се предвидувало враќање на парламентарниот живот. По донесувањето на Уставот и врз негова основа биле донесени повеќе закони со кои било регулирано изборното право.³ На 23 септември 1931 година бил објавен Указот за избор на народни пратеници, со што изборот требало да се изврши на 8 ноември истата година, а новоизбраното Народно собрание да се состане на 7 декември 1931 година во Белград.

Парламентарните избори во Кралството Југославија, а во тој контекст и во Вардарска бановина⁴ во чии рамки се наоѓал вардарскиот дел на Македонија, биле спроведени по околии, кои

³ На 7 септември 1931 година кралот го објавил Законот за избирачки списоци; на 10 септември 1931 година – Законот за избор на народни пратеници за Народното собрание (со измени и дополнувања од 26 септември 1931 година); на 18 септември 1931 година – Законот за здруженија, собири и договори и на 30 септември 1931 година – Законот за избор на сенатори. В.: Prof. dr. Ferdo Čulinović, *Dokumenti o Jugoslaviji* (Zagreb, 1968), 312.

⁴ Со Законот „за името и поделба на Кралството на управни подрачја“, донесен на 3 октомври 1929 година, била извршена нова административно-територијална поделба на земјата. Кралството Југославија било поделено на 9 бановини (наместо на 33 области), околии и општини. Оваа поделба била потврдена со Уставот од 3 септември 1931 година. Со оваа поделба била разбиена национално-историската структура на државата, со исклучок на Словенија и на вардарскиот дел на Македонија, каде што негацијата на историските целини не можела да се спроведе. Новата поделба значела поголем степен на централизација: со неа биле обезбедени ефектите на државниот и на националниот унитаризам, т.е. „интегралното југословенство“. Вардарска бановина, со седиште во Скопје, ја опфаќала територијата на вардарскиот дел на Македонија, дел од Јужна Србија и речиси цела Метохија. Белградската влада намерно ги поврзала македонските и српските краишта во една административна единица за да може на тој начин, меѓу другото, да го негира постоењето на македонскиот народ, односно да го намали значењето на македонското население во државата. Вардарска бановина била поделена на 44 околии, од кои: 29 околии припаѓале на вардарскиот дел на Македонија (Галичка, Горнополошка, Долнополошка, Кривоаланечка, Жеглиговска, Кратовска, Битолска, Горнодебарска, Кичевска, Прилепска, Охридска, Преспанска Струшка, Крушевска, Мариовска, Поречка, Кочанска, Малешевска, Овчеполска, Радовишка, Царевоселска, Штипска, Велешка, Дојранска, Гевгелиска, Неготинска, Кавадаречка, Струмичка и Скопска); 8 околии припаѓале на делот од Јужна Србија (Босилградска, Јабланичка, Лесковачка, Масуричка, Пчињска, Полјаничка, Прешевска и Власотиначка); 7 околии припаѓале на Метохија (Гниланска, Горска, Грачаничка, Качаничка, Неродимска, Подгорска и Шарпланинска). Надежда Цветковска, „Локалната управа во вардарскиот дел на Македонија меѓу двете светски војни (1919-1941)“, *Историја, год. XXXIV/XXXV/1-4* (Скопје: Сојузот на друштвата на историчарите на Република Македонија, 1998/1999), 59-61.

биле сметани како изборни единици. Во бановините, кои имале повеќе административни околии, било извршено спојување на околиците, кои во поглед на изборот на народни пратеници се сметале како една изборна единица. Така и во Вардарска бановина биле споени следниве околии: Горнодебарска и Галичка, Гевгелиска и Дојранска, Малешевска и Царевоселска, Неготинска и Радовишка, Битолска и Мариовска, Скопска и Качаничка (сите припаѓале на вардарскиот дел на Македонија, со исклучок на Качаничка околија); Шарпланинска и Горска, Неродимска и Подгорска (кои му припаѓале на делот од Метохија).⁵

За овие парламентарни избори во Народното собрание бројот на пратеничките мандати изнесувал 306, заедно со носителот на „земската кандидатска листа“, а според поделбата на пратеничките мандати по бановини, сразмерно со бројот на жители, тој бил следниот: Дравска бановина – 25, Савска бановина – 60, Врбаска бановина – 20, Приморска бановина – 20, Дринска бановина – 37, Зетска бановина – 20, Дунавска бановина – 51, Моравска бановина – 32 и Вардарска бановина – 37, од кои 25 се однесувале само на вардарскиот дел на Македонија.⁶ На изборите била истакната само една кандидатска листа, чиј носител бил генералот Петар Живковиќ, претседател на владата и министер за внатрешни работи, и истата, под број 11 605, ја одобрил белградскиот Касационен суд на 29 октомври 1931 година.⁷ Со истакнувањето на Петар Живковиќ за носител на владината „земска кандидатска листа“ започнала предизборната кампања.

Комунистичката партија на Југославија (КПЈ) целосно ги бојкотирала овие избори со повик да се апстинира и во врска со тоа, и во вардарскиот дел на Македонија спроведува успешна агитација. Граѓанската опозиција⁸ на овие избори апстинирала бидејќи се

⁵ Закон о избору народних посланика за Народну скупштину од 10 септембра 1931 год., - са изменама и допунама од 26 септембра 1931 г., - и 24 марта 1933 г., Статистика избора народних посланика за Прву Југословенску Народну Скупштину одржаних 8 новембра 1931 год. израдио Милоје М. Сокиќ (Београд, 1935), 4, 296-298.

⁶ Статистика избора народних посланика, 3.

⁷ Статистика избора народних посланика, 3.

⁸ По воведувањето на Диктатурата (6 јануари 1929 година) биле оформени два опозициски центри: белградски и загребски. Белградскиот опозициски центар го сочинувале делот на прваците околу Главниот одбор на Радикалната партија, дел од Раководството на Демократската партија на чело со Љуба Давидовиќ, Земјоделската партија, Југословенската муслиманска организација (ЈМО) и

уште не била организирана да истапи против владата. Со оглед на тоа што на овие парламентарни избори била истакната единствена изборна листа, изборите на тој начин добиле – како што било пишувано во повеќе наврати во странскиот печат – во извесна смисла карактер на народен референдум.

Најголем број пратенички кандидати на изборната листа на Петар Живковиќ, на територијата на Кралството Југославија, а во тој контекст и во вардарскиот дел на Македонија, биле дисиденти од пред шестојануарските политички партии. Многумина од нив веќе биле пратенички кандидати на парламентарните избори пред 6 јануари 1929 година. Доста од нив веќе биле и народни пратеници. Тие или уште порано или за време на распишувањето на изборите го напуштиле опозицискиот табор. Петар Живковиќ со задоволство ги примал во своите редови, од една страна, поради тоа што се сметало дека на тој начин ќе привлече поголем број приврзаници од поранешните политички партии да излезат на изборите, а од друга страна, за да им се покаже на политичките кругови во странство на колкаво интересирање во земјата наишле последните политички мерки на југословенските владејачки кругови.

Во составувањето на кандидатските листи се настојувало во изборните околии во што поголем број да бидат истакнати по два и повеќе кандидати. Притоа посебно се водело сметка противкандидатите во иста изборна околија да бидат припадници на старите партии, и тоа различни. Целта на оваа тактика била, пред сè, во тоа што поголем број избирачи да се привлечат на избирачките места. Исто така, во изборните околии со повеќе противкандидати околиците началници, по правило, форсирале само еден од нив, за да изгледа дека другите се во опозиција спрема власта. Сето тоа требало да создаде впечаток кај избирачките маси дека навистина се избира, а не само дека се гласа. За владејачките врвови било важно тоа што поголем број избирачи да излезат на избирачките места, бидејќи без оглед на тоа за кого се гласа, сите гласови, земено во целина, оделе на една – владејачката, листа.

Бидејќи на изборите се одело само со владината листа, не можело да има сомневање во поглед на прикажувањето на исходот

прваците на Словенечката људска странка (СЛС) по истапувањето на Антон Коросец од владата на Петар Живковиќ во септември 1930 година. Загрепскиот опозициски центар го претставувале, главно, Хрватската селска странка (ХСС) и Самостојната демократска странка.

од изборите. Владата имала одвртани раце и со сигурност можело да се очекува дека без оглед на вистинските резултати, ќе биде објавена импозантна цифра за бројот на оние што гласале. Се разбира дека во текот на предизборната кампања бил вложен максимален напор што поголем број гласачи навистина да излезат на избирачките места. Во тоа се ангажирале не само пратеничките кандидати туку се настојувало што поинтензивно да се ангажираат и службениците на државниот апарат, не исклучувајќи ја и жандармеријата.

Во пресрет на самите избори, Петар Живковиќ на секој избирач му упатил лично писмо со повик на 8 ноември да излезе на избирачкото место. По селата тие писма на гласачите морале да им ги предадат селските старешини, со напомена дека на 8 ноември мора да се гласа.

На „земската кандидатска листа“ на генералот Петар Живковиќ, на целата територија на Кралството Југославија биле истакнати 652 кандидатски листи по околии, и тоа: во Дунавска бановина – 108, во Дравска бановина – 56, во Савска бановина – 121, во Врбаска бановина – 41, во Приморска бановина – 38, во Дринска бановина – 84, во Моравска бановина – 65, во Вардарска бановина – 85, во Зетска бановина – 51, во Белград – 3 кандидатски листи. Во Вардарска бановина од 85 кандидатски листи, 60 биле истакнати во околииите во вардарскиот дел на Македонија.⁹

Според пописот на населението од 31 март 1931 година, Кралството Југославија имало 13 930 918 жители. На денот на изборите биле запишани 3 483 349 избирачи, од кои на гласање излегле 2 342 520 гласачи, а апстинирале 1 140 829. Во Вардарска бановина имало 1 575 185 жители; запишани избирачи имало 384 184, од кои на гласање излегле 279 326 гласачи, а апстинирале 107 857. Изборите биле спроведени во 522 општини и на 714 гласачки места. Само во вардарскиот дел на Македонија имало 949 958 жители; бројот на запишани избирачи изнесувал 256 589, од кои на гласање излегле 179 230; изборите биле спроведени во 326 општини и на 450 гласачки места.¹⁰

Според официјалните податоци, резултатите од парламентарните избори одржани на 8 ноември 1931 година во околииите во вардарскиот дел на Македонија биле следните:

⁹ *Статистика избора народних посланика*, 9.

¹⁰ *Статистика избора народних посланика*, 9, 139-168.

1. Во **Битолска околија** изборите биле спроведени во 13 општини и на 17 гласачки места. Од вкупно запишани 8 928 избирачи, гласале 6 219. Од двајцата пратенички кандидати, Никола Марковиќ¹¹ добил 3 882, а Јован Алтипармаковиќ – 2 337 гласа.

1а. Во **Мариовска околија** изборите биле спроведени во 6 општини и на 23 гласачки места. Од вкупно запишани 13 190 избирачи, гласале 7 679. Од двајцата пратенички кандидати, Никола Марковиќ добил 4 953, а Јован Алтипармаковиќ – 2 726 гласа.

Со оглед на тоа што овие две околии биле споени во една изборна единица (**Битолска и Мариовска**), за народен пратеник бил избран **Никола Марковиќ**, адвокат од Белград.

2. Во **Велешка околија** изборите биле спроведени во 28 општини и на 33 гласачки места. Од вкупно запишани 10 698 избирачи, гласале 7 940. Од четворицата пратенички кандидати, Александар Аксентиевиќ добил 6 244, Алексо Т. Левковиќ – 213, Томо Соврчиќ – 860 и Тодор М. Живковиќ – 643 гласа. За народен пратеник бил избран **Александар Аксентиевиќ**, пензионер од Белград.

3. Во **Горнополошка околија** изборите биле спроведени во 11 општини и на 16 гласачки места. Од вкупно запишани 8 489 избирачи, гласале 5 315. Од двајцата пратенички кандидати, Кадри Салиевиќ добил 2 437, а Арсо Фотириќ – 2 878 гласа. За народен пратеник бил избран **Арсо Фотириќ**, рентниер од Белград.

4. Во **Долнополошка околија** изборите биле спроведени во 20 општини и на 35 гласачки места. Од вкупно запишани 18 947 избирачи, гласале 12 202. Единствениот пратенички кандидат **Марко Петровиќ**, учител во пензија од Тетово, добил 12 202 гласа и **истиот** бил избран за народен пратеник.

5. Во **Галичка околија** изборите биле спроведени во 8 општини и на 9 гласачки места. Од вкупно запишани 4 068 избирачи, гласале 2 270. Од тројцата пратенички кандидати, д-р Томо Смилјаниќ добил 2 268 гласа; Јован В. Велиќ не добил ниту еден глас и Златко Бајрам добил 2 гласа.

5а. Во **Горнодебарска околија** изборите биле спроведени во 7 општини и на 9 гласачки места. Од вкупно запишани 8 910

¹¹ **Напомена:** Имињата и презимињата на лицата наведени во текстот (како кандидати за народни пратеници) се наведени според тоа како се водени од српската администрација со задолжително *-иќ*, така што и тие што биле Македонци, по сила на Законот, морале да ги променат презимињата и имињата.

избирачи, гласале 4 782. Од тројцата пратенички кандидати, д-р Томо Смилјаниќ добил 4 767, Јован В. Велиќ – 5 и Златко Бајрам – 8 гласа.

Со оглед на тоа што овие две околии биле споени во една изборна единица (**Галичка и Горнодебарска**), за народен пратеник бил избран **д-р Томо Смилјаниќ**, професор на Трговската академија во Скопје.

6. Во **Дојранска околија** изборите биле спроведени во 3 општини и на 5 гласачки места. Од вкупно запишани 2 515 избирачи, гласале 1 932. Од двајцата пратенички кандидати, Димитрие Р. Бешировиќ добил 1 711 гласа, а Ристо Г. Јанчиќ – 221 глас.

6а. Во **Гевгелиска околија** изборите биле спроведени во 6 општини и на 8 избирачки места. Од вкупно запишани 3 879 избирачи, гласале 3 529. Од двајцата пратенички кандидати, Димитрие Р. Бешировиќ добил 3 289, а Ристо Г. Јанчиќ – 240 гласа.

Со оглед на тоа што овие две околии биле споени во една изборна единица (**Гевгелиска и Дојранска**), за народен пратеник бил избран **Димитрие Р. Бешировиќ**, трговец од Гевгелија.

7. Во **Жеглиговска околија** изборите биле спроведени во 20 општини и на 26 гласачки места. Од вкупно запишани 15 514 избирачи, гласале 11 229. Од четворицата пратенички кандидати, Ќиро Маневиќ добил 222, Јован Алексиќ – 2 689, Томо Глигоријевиќ – 3 504 и Јован С. Довезенски – 4 814. За народен пратеник бил избран **Јован С. Довезенски**, пензионер од Куманово.

8. Во **Кривопаланечка околија** изборите биле спроведени во 10 општини и на 16 гласачки места. Од вкупно запишани 9 771 избирач, гласале 7 384. Од тројцата пратенички кандидати, Божо Јокановиќ добил 155, Стаменко Стошиќ – 3 762 и Петар Мршавеловиќ – 3 467 гласа. За народен пратеник бил избран **Стаменко Стошиќ**, благајник на општина Стајевачка.

9. Во **Кичевска околија** изборите биле спроведени во 13 општини и на 16 гласачки места. Од вкупно запишани 8 904 избирачи, гласале 5 690. Единствениот пратенички кандидат **Ставро К. Трпковиќ**, рентниер од Белград, добил 5690 гласа и **истиот** бил избран за народен пратеник.

10. Во **Крушевска околија** изборите биле спроведени во 12 општини и на 13 гласачки места. Од вкупно запишани 5 974 избирачи, гласале 4 657. Од тројцата пратенички кандидати, Никола Ѓорѓевиќ добил 1 905, Стеван Ј. Радујко – 389 и Душан Антонијевиќ

– 2 363 гласа. За народен пратеник бил избран **Душан Антонијевиќ**, апсолвент-правник од Крушево.

11. Во **Кавадаречка околија** изборите биле спроведени во 13 општини и на 14 гласачки места. Од вкупно запишани 6 036 избирачи, гласале 5 144. Од двајцата пратенички кандидати, Игњат Б. Стефановиќ добил 3 860, а Јован Пантиќ – 1 284 гласа. За народен пратеник бил избран **Игњат Б. Стефановиќ**, државен советник во пензија од Белград.

12. Во **Кочанска околија** изборите биле спроведени во 9 општини и на 12 гласачки места. Од вкупно запишани 7 297 избирачи, гласале 6 250. Од четворицата пратенички кандидати, Милан Ачеповиќ добил 1 008, Томо Ванѓеловиќ – 1 149, Милан П. Димитриевиќ – 870 и Мита Димитриевиќ – 3 178 гласа. За народен пратеник бил избран **Мита Димитриевиќ**, советник на пратеништво во пензија од Белград.

13. Во **Кратовска околија** изборите биле спроведени во 9 општини и на 10 гласачки места. Од вкупно запишани 4 890 избирачи, гласале 4 327. Од тројцата пратенички кандидати, Теодосие К. Лазаревиќ добил 3 882, Стеван Симиќ – 365 и Томо Ѓорѓевиќ – 80 гласа. За народен пратеник бил избран **Теодосие К. Лазаревиќ**, кафеџија од Страцин.

14. Во **Малешевска околија** изборите биле спроведени во 4 општини и на 6 гласачки места. Од вкупно запишани 3 506 избирачи, гласале 2 968. Од двајцата пратенички кандидати, Глигорие Ј. Димиќ добил 1 923, а Јордан М. Бабамовиќ – 1 045 гласа.

14а. Во **Царевоселска околија** изборите биле спроведени во 3 општини и на 6 гласачки места. Од вкупно запишани 3 216 избирачи, гласале 2 843. Од двајцата пратенички кандидати, Глигорие Ј. Димиќ добил 702 гласа, а Јордан М. Бабамовиќ – 2 141 глас.

Со оглед на тоа што овие две општини биле споени во една изборна единица (**Малешевска и Царевоселска**), за народен пратеник бил избран **Јордан М. Бабамовиќ**, учител во пензија од Белград.

15. Во **Радовишка околија** изборите биле спроведени во 9 општини и на 12 гласачки места. Од вкупно запишани 4 349 избирачи, гласале 3 888. Од двајцата пратенички кандидати, Методие Ципушевиќ добил 3 147 гласа, а Тодор Стефановиќ – 741 глас.

15а. Во **Неготинска околија** изборите биле спроведени во 8 општини и на 8 гласачки места. Од вкупно запишани 2 839 избирачи, гласале 2 422. Од двајцата пратенички кандидати, Методие Ципушевиќ добил 1 518, а Годор Стефановиќ – 904 гласа.

Со оглед на тоа што овие две околии беа споени во една изборна единица (**Радовишка и Неготинска**), за народен пратеник бил избран **Методие Ципушевиќ**, трговец од Радовиш.

16. Во **Охридска околија** изборите биле спроведени во 10 општини и на 14 гласачки места. Од вкупно запишани 8 191 избирач, гласале 5 922. Единствениот пратенички кандидат **д-р Илија Шуменковиќ**, постојан кралски делегат во Општеството на народите во пензија од Белград, добил 5 922 гласа и **истиот** бил избран за народен пратеник.

17. Во **Овчеполска околија** изборите биле спроведени во 10 општини и на 11 гласачки места. Од вкупно запишани 5 190 избирачи, гласале 4 407. Од двајцата пратенички кандидати, д-р Мирослав Стојадиновиќ добил 4 363, а Павле Келевиќ – 44 гласа. За народен пратеник бил избран **д-р Мирослав Стојадиновиќ**, прв потпретседател на општина Белград.

18. Во **Поречка околија** изборите биле спроведени во 7 општини и на 8 гласачки места. Од вкупно запишани 4 412 избирачи, гласале 3 188. Од тројцата пратенички кандидати, Јевтимие Поповиќ добил 1 581 глас, Ставро С. Новаковиќ – 468 и Милан Апостоловиќ – 1 139 гласа. За народен пратеник бил избран **Јевтимие Поповиќ**, адвокат и претседател на општина од Прилеп.

19. Во **Преспанска околија** изборите биле спроведени во 7 општини и на 11 гласачки места. Од вкупно запишани 6 339 избирачи, 4 159. Од двајцата пратенички кандидати, Крсто Стрезовиќ добил 3 437, а Илија Димитриевиќ – 685 гласа. За народен пратеник бил избран **Крсто Стрезовиќ**, претседател на општина и бански советник од Ресен.

20. Во **Прилепска околија** изборите биле спроведени во 14 општини и на 23 гласачки места. Од вкупно запишани 14 973 избирачи, гласале 9 713. Од двајцата пратенички кандидати, Воислав Дамјановиќ добил 1 421 глас, а Василие Трбиќ – 8 292 гласа. За народен пратеник бил избран **Василие Трбиќ**, пензионер од Прилеп.

21. Во **Скопска околија** изборите биле спроведени во 24 општини и на 28 гласачки места. Од вкупно запишани 14 974 избирачи, гласале 12 161. Од петте пратенички кандидати, Вељко

В. Вељковиќ добил 4 235, Сима Траиловиќ – 1 804, Петар Трпковиќ – 706, Идриз Шаин – 3 433 и Неша Поповиќ – 1 983 гласа.

21а. Во **Качаничка околија** (која не припаѓала на вардарскиот дел на Македонија) изборите биле спроведени во 3 општини и на 4 гласачки места. Од вкупно запишани 2 678 избирачи, гласале 2 298. Од петте пратенички кандидати, Вељко В. Вељковиќ добил 1 282, Сима Траиловиќ – 211, Петар Трпковиќ – 117, Идриз Шаин – 658 и Неша Поповиќ – 22 гласа.

Со оглед на тоа што овие две околии биле споени во една изборна единица (**Скопска и Качаничка**), за народен пратеник бил избран **Вељко В. Вељковиќ**, инженер и претприемач од Белград.

22. Во **Струшка околија** изборите биле спроведени во 10 општини и на 14 гласачки места. Од вкупно запишани 7 606 избирачи, гласале 4 880. Единствениот пратенички кандидат **Петар К. Марковиќ**, адвокат од Охрид, добил 4880 гласа и **истиот** бил избран за народен пратеник. Но по неговата смрт, на негово место дошол **Зарија Крстиќ**.

23. Во **Струмичка околија** изборите биле спроведени во 6 општини и на 13 гласачки места. Од вкупно запишани 8672 избирачи, гласале 7 059. Од тројцата пратенички кандидати, Томо Фиданчевиќ добил 4 850, Арсение Николиќ – 35 и Мане Хациевиќ – 2 174 гласа. За народен пратеник бил избран **Томо Фиданчевиќ**, лекар и претседател на општина од Струмица.

24. Во **Штипска околија** изборите биле спроведени во 5 општини и на 9 гласачки места. Од вкупно запишани 4 553 избирачи, гласале 4 087. Единствениот пратенички кандидат **Михаило Р. Каламатиевиќ**, претседател на општина од Штип, добил 4 087 гласа и **истиот** бил избран за народен пратеник.

25. Во **град Скопје** изборите биле спроведени во 1 општина и на 4 гласачки места. Од вкупно запишани 19 000 избирачи, гласале 7 637. Од двајцата пратенички кандидати, Јован Ѓорѓевиќ добил 2 818, а Александар Буквиќ – 4 819 гласа. За народен пратеник бил избран **Александар Буквиќ**, трговец од Скопје.¹²

Народните пратеници избрани на овие парламентарни избори во вардарскиот дел на Македонија по своето занимање биле: адвокати – 3, пензионери – 3, рентиери – 2, учители во пензија – 2, професор во пензија – 1, трговци – 3, инженер – 1, лекар – 1, дипломатски чиновници – 2, член на Државниот совет – 1,

¹² *Статистика избора народних посланика*, 139-167.

општински управници и чиновници – 4, кафеџија – 1 и апсолвент-правник – 1. Од овие народни пратеници, 8 биле од Белград, а другите потекнувале или живееле и работеле во другите градови во вардарскиот дел на Мкедонија.¹³ Овие податоци покажуваат дека социјалната структура на народните пратеници од вардарскиот дел на Македонија избрани на овие парламентарни избори не се разликувала од структурата на народните пратеници во целиот југословенски парламент. Според професијата и сталешката припадност, таа структура била многу шаренолика. Тоа биле, главно, виши (богати) социјални слоеви, режимски истомисленици, луѓе од власта или блиски до неа. Повеќето од нив не биле од македонско потекло или не живееле во вардарскиот дел на Македонија, така што и не ги познавале добро приликите на оваа територија, како и потребите на македонскиот народ.

Начинот на кој биле спроведени парламентарните избори, големата апстиненција на избирачите, фалсификувањето на изборните резултати, се разбира, не можеле да останат непознати за јавноста и за многубројните претставници на странскиот печат. Овие парламентарни избори опширно биле коментирани во голем број странски весници. Притоа, паѓа во очи фактот дека во повеќето од од тие написи, без оглед на различната политичка ориентација на одделни весници, било изразено мислењето дека југословенските владејачки кругови ниту со начинот на спроведувањето на изборите ниту со изборните резултати не успеале да го убедат надворешниот свет во тоа дека ја уживаат довербата на широките народни маси.

Сите околности: начинот на кој бил донесен Уставот и самиот негов карактер, одредбите на Изборниот закон, слабиот одсив на избирачкото тело на парламентарните избори, реагирањето на голем дел од европскиот печат, без оглед на политичката ориентација на одделни гласила, упатуваат на заклучокот дека тактизирањето на југоловенските владејачки кругови за „напуштањето на Диктатурата“ не го предизвикале ниту во земјата ниту во странство оној ефект како што се сакало и се очекувало од страна на иницијаторите на таа политика.

За начинот на кој биле спроведени овие избори, Иван Рибар во своите *Политички записи* пишува: „...Гласањето било јавно и тоа насочено. Полицијата го направила своето. Со терор, насилство, со ветувања и со пари голем дел од избирачите биле натерани и приси-

¹³ *Статистика избора народних посланика*, 289-294.

лени да гласаат за Петар Живковиќ“. А дека на овие парламентарни избори имало фалсификати може да се види од дискусијата во подоцнежното Народно собрание. За тоа станувало збор и во Верификациониот одбор на Народното собрание.

Сето тоа покажува дека парламентарните избори спроведени во вакви услови биле обична фарса и привидна демагогија и не воделе кон вистинска ликвидација на Диктатурата и sukcesивно демократизирање на земјата.

Nadežda CVETKOVSKA

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN VARDAR PART OF MACEDONIA IN 1931

- s u m m a r y -

The parliamentary elections in the Kingdom of Yugoslavia, and respectively in Vardar Banovina, in whose territorial frames belonged Vardar Macedonia, were held on November 8th, 1931. Several acts regarding the electoral law were adopted before the elections. Namely, voters could choose from one candidate list, headed by Petar Zivkovic, Prime Minister and Minister of Internal Affairs. CPY boycotted the elections, whilst the civil opposition abstained from voting, so that, in a sense, the elections became a sort of referendum.

Within the frame of these parliamentary elections were appointed 37 national deputies, of which 25 originated from Vardar Macedonia. They belonged to the higher social strata, allies of the regime, people in power or close to it. Most of them were not of Macedonian origin or did not live in Vardar Macedonia, therefore they were not aware of the needs of the Macedonian people. Low voter turnout triggered by cynicism about the candidates and blatant gerrymandering made a mockery of the democratic process and led to little development of a civic culture which could have challenged the prevailing tendency to dictatorship.